ئاگاداركردنەوەی كچانی خوێندنكار لە هەندێك تاوان و سەرپێچی

ئامادەكردنی
میهرەبان محمد

پێداچوونەوەی
مامۆستا محمد عبدالرحمن

www.ba8.org
١٤٢٨ ك

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الحمد لله نستعينه ونستهديه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا، من يهده فلا مضل له ، ومن يضلل فلا هادي له ، وأشهد أن لا إله إلا الله ، وأن محمدا عبده ورسوله .. وبعد..

چاكێتی كچی موسڵمان گەورەترین بنەمایە بۆ پێك هێنانی كۆمەڵگایەكی چاك ، وە كچی چاكەكار هەموو لێدانێكی دڵی سۆز و بەزەییە و لاولاوی پەیداكردنی درەوشانەوەی گەلەكەیەتی ، ئەگەر دڵی تووشی نەخۆشی تاوان بێت ئەوا لێدانی سست دەبێت و لە ئیش دەكەوێ و كۆمەڵگا لەناو دەچێت و سەرناكەوێت .. وە كچی چاكەكار دەست كەوتێكی گەورەیە چونكە لە داهاتوودا دەبێتە هاوسەرێكی نموونەیی و چاك خواز ، دایك و بەخێوكەرێكی دڵسۆز بۆ نەوەكانی گەل .. وە هەموو خورەوشتێكی باش فێری منداڵ و خوێندكارانی دەكات.. دایك وەك قوتابخانە وایە ، ئەگەر باش و چاكەكار بێت ئەوا نەوەیەكی چاكەكار پەروەردە دەكات و بەبەرهەم دێنێت ..

خوشكی موسڵمان.. بۆ ئەوەی ڕێگاكانی فێربوونی زانست بە ڕوونی بزانیت ، وە خۆت بپارێزی لەتووش بوون بە تاوان و سەرپێچی ، ئەمانە چەند سەرپێچییەكن كەڕوو بەڕووی كچانی خوێندنگار دەبنەوە :

١ ـ نەبوونی دڵسۆزی لە فێربوونی زانستدا :

ژیانی کچی موسڵمان هەموو پەرستن و عیبادەتە بۆ خوای گەورە ، وەك خوا دەفەرموێ: ﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (سورة الأنعام : ١٦٢) ، واتە: بڵێ نوێژ و خواپەرستی و مانەوەم و مردنم بۆ خوای پەروەردگارە.

وە فێربوونی زانست لە پێناوی خوا و مەبەستت لەو فێربوونە خواپەرستی و ڕەزامەندی خوا بێت ئەوا خێر و پاداشتت دەستگیر دەبێت ، ئەگەر بە دڵسۆزییەوە بۆ خوا بیکات بە مەبەستی نەهێشتنی نەخوێندەواری و نەزانین لەسەر خۆی و کۆمەڵگاکەی ئەوەی کە فێری دەبێت لە زانستی ئایینی و پزیشکی و زانستە بەسدووەکانی تر ، وە ڕووپامایی لە فێربوونی زانستدا ترسناکترین سەرپێچییە لەبیروباوەڕدا ، چونکە ڕووپامایی (ريـاء) بەشێکە لە هاوەڵ بڕیاردانی بچووك (الشرك الأصغر) وە لە تاوانە گەورەکانە پاش هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای گەورە ، پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێ: ((مـن تعلم علما مما يبتغي به وجه الله عز وجل لا يتعلمه إلا ليصيب به عرضا من الدنيا لم يجد عرف الجنة يوم القيامة)) رواه أبو داود..

واتە: هەر كەسێك فێری زانستێك ببێ كە مەبەست تێیدا پاداشتی خوای گەورەیە ، بەلاَم ئەو فێری نابێت ئیللا لەبەر شتێكی دونیایی ئەوا ئەو كەسە لە ڕۆژی دوایدا بۆنی بەهەشت نابینێ .

وە جوندوبی كوڕی عبدالله خوای لێ ڕازی بێت دەڵێت: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ((من سمع سمع الله به ، ومن يرائي يرائي الله به)) رواه البخاري ومسلم..

واتە: هەركەسێك بۆ ناوبانگ دەركردن كار بكات ئەوا خوا ناوبانگی دەشكێنێت ، وە هەركەسێك بۆ رووپامایی كار بكات ئەوا خوا لە پێشچاوی خەڵكدا ئابڕووی دەبات .

بۆیە كچی موسڵمان دەبێت نیازی پاك بێت لە فێربوونی زانستدا ، وە ویستی پاداشتی خوای گەورە بێت هەرچەندە ببێتە خاوەنی بڕوانامە و پلەو پایەیەكی بەرزیش .

٢ ـ لێهەڵدان (ناڕەزایی) لە فێربوونی زانستی شەرعی:

ئیسلام بە پێویستی داناوە كە كچی موسڵمان دەبێت پێگەیشتوو بێت لە ئایین و بیروباوەڕیدا گەر چی ئەو كچە خوێندكار بێت یان پیشەیەكی دی هەبێت ، چونكە بەندایەتی و خواپەرستنی زانست و شارەزایی دەوێت. وەك خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ (سورة محمد :١٩)

واتە: بزانە کەهیچ پەرستراوێکی تر نیەیە شایستەی پەرستن بێت جگە لە خوا و داوای لێ خۆشبوون بکە لە خوا بۆ گوناهی خۆت وپیاوان و ئافرەتانی ئیماندا .

وە دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ (سورة فـاطر :٢٨) واتە: تەنها بەندە زاناکان لەخوا دەترسن.

وە پێغەمبەر (ﷺ) دەڵێت: ((من يرد الله به خيرا يفقه في الدين)) ، واتە: خوا چاکەی بەهەر کەسێك بوێت ئەوا شارەزای دەکات لە ئایین.

وە هەندێ ل ەکچانی خوێندکار خوا هیدایەتیان بدات فێری زانستی سوود بەخش دەبن وەك پزیشکی بەلاّم لایەنی خواپەرستی و بنچینەکانی باوەڕ پشت گوێ دەخەن بەمەش خێر و پاداشتی زۆریان لەدەست دەچێت ! دەبینین هەندێکیان نەزانن لە حوکمەکانی پاك بوونەوە و حەیز و نوێژکردن هەرچەندە لێهاتوون لەو پسپۆرەی کە خوێندوویەتی. چاکترە کچی موسڵمان بزانێت ئامانجی بوونی لە ژیاندا تەنها بۆ خواپەرستیە وە مافی تەواو بە خواپەرستی بدات لەو زانستەی کە فێری دەبێت ، چ لەڕێگەی کاسێت و کتێبەوە بێت یان بەشداری کردن لە کۆڕە زانستیەکان یان هۆیەکی تری فێربوون بێت بە پێی توانا ، چونکە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێ: ((طلب العلم فريضة

علی کل مسلم)) ، واتە: گەڕان بەدوای زانست و فێربوون فەرزە لەسەر هەموو موسڵمانێك .

٣ ـ بە تەنها بوون لەگەڵ شۆفێر لە کاتی ڕۆشتن و گەڕانەوە لە خوێندنگا :

تەنهایی کچ یان ئافرەت لە گەڵ شۆفێری پیاودا شەرع نەهی لێ کردووە. پرسیاریان لەزانای پایەبەرز شیخ عبدالعزیز بن باز کرد حوکمی ئەوە چیە کە ئافرەت لە گەڵ شۆفێر بە تەنها بێت؟ لەوەڵامدا ووتی: جائیز نیە ئافرەت بە تەنها لە گەڵ شۆفێرێك کە مەحرەمی نەبێت وە کەسێکی تریان لە گەڵ نەبێت چونکە ئەمە حوکمی (الخلوة)یە.

وە لە فەرموودەی صەحیحدا پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێ: ((لا یخلو رجل بامرأة إلا ومعها ذو محرم)) ، واتە: نابێت پیاو بە تەنها بێت لە گەڵ ئافرەت تا مەحرەمێك ل ەگەڵ ئافرەتەکە نەبێت.

وە دەفەرموێ (ﷺ) : ((لا یخلون رجل بإمرأة فإن الشیطان ثالثهما)) ، واتە: پیاو و ئافرەت تەنها نابن ئیللا شەیتان سێیەمیان دەبێت.

بەلاّم قەدەغەی نەکردووە ئەگەر پیاوێك یان ئافرەتێکی تر لە گەڵیان بێت چونکە خەلوەت نامێنێ ئەگەر سێ کەس یان زیاتر بوون ، بەلاّم سەفەر لە شارێکەوە بۆ شارێکی دی جائیز نیە ئەگەر

مەحرەمێكی لە گەڵدا نەبێت بە پێی فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ) : ((لا تسافر المرأة إلا مع ذي محرم)) متفق عليه.. واتە: نابێت ئافرەت بە تەنها سەفەر بكات ئەگەر مەحرەمێكی لە گەڵدا نەبێت ، وە هیچ جیاوازییەك نییە ئەگەر سەفەرەكە بە ئۆتۆمبێل یان بە تەیارە یان بە كەشتی بێت.

برا متمانە بەبرا ناكات بۆ خێزانی چونكە پیاوان بۆ ئافرەتان متمانەیان پی ناكرێت چونكە هەرچەندە هەوڵی پارێزگاری بدات هەر بەنەزەرێك خیانەتی لێ دەكات.

٤- پابەندنەبوون بە پۆشاكی شەرعییەوە :

لەو سەرپێچییانەی كە زۆر باوە لەناو كچانی خوێندنگا پەیڕەونەكردنی بالأپۆشی شەرعی و پشت گوێ خستنی ئەو مەرجانەی كە تەواوكەری بالأپۆشین.. وە ئاشكرایە كە بالأپۆشی خوا فەرزی كردووە لەسەر ئافرەتانی موسڵمان، وە مەرجەكانی ڕوون كردووەتەوە بۆ ئەوەی بناسرێت و جیاواز بێت لەو جل و بەرگانەی كە پێچەوانەی شەرم و ڕەوشت جوانین و هۆی بەدڕەفتاری و تاوانن..

خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَابِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ (سورة الأحزاب : ٥٩) ، واتە: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بڵێ بە خێزانەكانت و

کچـەکانت و ئافرەتـانی بـاوەڕدار بـا عاباکانیـان بـدەن بەسـەر سـەرو لەشیاندا چونکە ئەوە پارێزراوترە و پێی دەناسرێن و ئازار نـادرێن وە خوا بەبەزەیی و لێبوردەیە.

مەرجەکانی بالآپۆشی ئەمانەن بەپێی قورئان و سوننەت:

١- دەبێت هەموو لەشی ئافرەت داپۆشێ.

٢- پارچەکە ئەستوور بێت نەك ناسك و تەنك بێت و ئەوەی ژێـری دەربخات.

٣- فراوان بێـت و تەسـك نـەبێت بـە شـێوەیەك ئەنـدامانی لەشـی دەربخات.

٤- نابێت لەجلی پیاوان بچێت.

٥- نابێت بۆن خۆش بێت.

٦- نابێت لە شێوەی جلی بێ باوەڕان بچێت.

٧- نابێت بۆ شوهرەت (ناوبانگ) لەبەری بکات.

٨- نابێت ڕازاوە و سەرنج ڕاکێش بێت .

بیرت نەچێت خوشکی خوێندکارم ئەو هەڕەشـە توندوتیـژەی کـە پێغەمبەر (ﷺ) هەواڵی پێ داوە بۆ ئەو کەسانەی کـە کەمتەخـەمی بـە بالآپۆشی دەکەن دەڵێـت : ((صنفان من أهل النار لـم أرهـا : قـوم معهم سياط كأذناب البقر يضربون بـها الناس ، ونساء كاسيات عاريات

، مـميلات مائلات رؤوسهن كأسنمة البخت المائلة ، لا يدخلن الجنـة ولا يجدن ريحها وإن ريحها ليوجد من مسيرة كذا وكذا)) رواه مسلم ..

واتە: دوو جۆر لە خەڵكی دۆزەخ هەن من نەیانم بینیوە : كۆمەڵە كەسـانێك قامچـیيان پێیـە وەك كلكـی مانگـا وایـە پـێی دەدەن لـە خەڵكی ، وە كۆمەڵە ئافرەتانێك داپۆشراون و لەهەمان كاتدا ڕووتـن ، وە بە لارولەنجـە بـە ڕێگـادا دەڕۆن و سـەرنجی خـەڵك بـۆ لای خۆيـان ڕادەكێشن ، وە سەريان وەك دووگی حوشتر وايـە ، ئـەم دوو كۆمەڵـە ناچـنە بەهەشـتەوە وە بۆنيشـی ناكـەن هەرچـەندە بـۆنی بەهەشـت لەدووری ئەوەندە و ئەوەندە دێ.

٥ـ شانازی كردن بە جل و بەرگی سفوری و مۆدەوە:

ئەوەی بڵاوە و ناوبانگی هەیـە و كـچ و كـوڕی گـەنج سـەرقاڵين ، ئەوەيە كە ناوی مۆدێلی لێ دەنێن ، مەبەسـتيش ئەوەيـە شـوێنی ئـەو جلانـە بكـەون مـانگ بـە مـانگ و وەرز بـە وەرز ، ئەمـەش كـارێكی داهێنــراوە لــەم ســاڵانەی دوايــدا لای موســڵمانان بــەدی دەكرێــت ، مەبەستيان زانينی ڕادەی توانـای كـوڕان و كچـانە بـۆ لاسـايی كردنـی كوێرانە ، ڕەنگە گەورەترين هۆكاری گرنگی پێدان بە مۆدێـل شـانازی و خۆهەڵكێشان بێت ، چونكە بناغەی كێشەكە تەنها لەبەركردنی جـل و بەرگی نوێ نیيـە بـەڵكو مەسـەلەی لاسـايی و شـانازیيە ، ئەمـەش پێويستی بە زيادەڕەوی و بە فيڕۆدانی پارەيە و داماڵين و لـەناوبردنی

شەرم و ئابڕووی كچانە ، ئەمە بەڕاستی ژەهراوێكە كە زۆربەی كچان تیایدا دەژین ، دەبینین بیر و مێشكیان پێوە پەیوەست بووە و لە ڕۆژنامە و گۆڤارەكاندا بە دوایدا دەگەڕێن و لە بازاڕ و دوكانەكاندا هەواڵی دەپرسن بۆ ئەوەی نەبنە جێگای گاڵتە پێكردنی دۆست و هاوڕێكانیان ئەگەر شتێكی تازەیان بەسەر بچێت .

٦ ـ بایەخدانی زۆر بە گۆڤارە خراپەكان :

هەندێ خوێندكاران هیوایەتیان هەواڵی هونەرمەندان و گۆرانی بێژەكانە ، وە هەوڵی بەدەست هێنانی ئەو گۆڤارانە دەدەن كە پڕە لە وێنە و ووتاری بێ ئابڕوویی ، دەبینین بیرو هۆشیان بەو جۆرە گۆڤار و دەنگ و باسانەوە سەرقاڵ دەكەن ، ئەمەش هۆیەكە بۆ سستی و دواكەوتن لە خوێندندا ، بەڵكو ئەو گۆڤار و بڵاوكراوانەیە ژەهر دەڕێژێت بۆ كوشتنی هیوا و ئاوات و باوەڕ لە دڵی كچاندا ، وە هۆیەكە بۆ بە فیڕۆدانی پارە و كات ، پێویستە خوشكی دیندار لەو پەڕی ووریاییدا بێت ، وە كۆنترۆڵی هەواو ئارەزووەكانی بكات و هەڵنەخەڵەتێ بە وێنەی ڕازاوە و سەرنج ڕاكێش و ڕێگای سەلامەتی و سەرفرازی هەڵبژێرێ و دووربكەوێتەوە لە هۆكارەكانی تاوان و سەرپێچی ، چونكە گرنگی دان و سەیركردنی ئەو گۆڤارانە دەبێتە نەخۆشی دەروونی و وێران بوونی ماڵ ، وە تووشی نەزەر و

سەرپێچیت دەكات ، وە خوای گەورە دەفەرموێت :﴿وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾ (سورة النور : ٣١) ، واتە: بە ئافرەتانی باوەڕدار بڵێ با پارێزگاری لە چاویان بكەن لەسەیر كردنی پیاوان و شتی حەرام و دامێنیان بپارێزن لە كاری خراپە.

٧ ـ بێزاركردنی خەڵك بە تەلەفۆن (المعاكسة) :

ئەمەش لەناو خەڵكدا دەنگ و باس و شوێنەوار و زەرەری ئاشكرا و ڕوونە ، چونكە دەبێتە هۆی لەناوچوونی شەرەف و لەدەستدانی ئابڕوو ، كچی موسڵمانیش لەوە ژیر ترە كە هەنگاو بۆ جێگایەك بنێ ئابڕوو و ناموسی تێدا لەناو بچێت .. بەو باوەڕ و بیر و مێشكەت پارێزگاری لە خۆت بكە و دووربكەرەوە لە خراپە و شەرمەزاری .. خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَن يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ﴾ (سورة النور : ٢١) ، واتە: ئەی ئەوانەی كە باوەڕتان هێناوە مەكەونە دوای هەنگاوەكانی شەیتان ، وە هەركەس بكەوێتە دوای هەنگاوەكانی شەیتان ئەوا تووشی تاوان و خراپە دەبێت.

٨ ـ سەرسام بوون (الإعجاب):

ئەمەش بەڵایەكە لە نێو ئافرەتاندا بەدی دەكرێت ، سەرەتاكەی تێڕوانینێكە وەك تیرێكی ژەهراوی دەدات لە دڵی خاوەنەكەی ،

پاشان ئارەزوویەكی بەدە .. كۆتاییەكەی خۆشەویستییەكی بێ چارەیە ، وە ترسناكترین نەخۆشی هەناویيە و دەبێتە هۆی لێك بوونەوی دەروون ، چونكە خۆشەویستی بۆ غەیری خوا پاڵنەرەكەی ئەوین و عیشقێكی حەرامە ، دەبینین هەندێ كچ سەرسام (معجـب) دەبن بە كچێكی وەك خۆیان لەبەر جوانی و ژیری و ڕەفتاری پەیوەست دەبێت بەو كچەوە و خۆشی دەوێت ، وە ئەو خۆشەویستییە دەبێتە هەموو پیشە و كارێكی و خۆی پێوە سەرقاڵ دەكات ، بێ ئەوەی حەرام و حەڵاڵ لێك جیابكاتەوە.

ئەوانە هەمووی نیشانەی خەم و بەد بەختییە ، چونكە سەرسامی كچ بۆ كچێكی تر ویست و ئارەزوویەكی بێ ئامانجە و پێچەوانەی ئایینە ، بۆیە تووشی مەراق و خەفەت دەبێت وە بە هۆی نەگەشتنی بە ئامانجەكەی گیرۆدەی نەخۆشی هەناوی دەبێت ، خوشكی موسڵمانم ووریای ئەم دەردە كوشندەیە بە ، وە بزانە خۆشەویستی تەنها بۆ خوایە.

٩ـ هاوڕێیەتی كچی بەد ڕەوشت:

ترسناكترین سەرپێچی كە كچی خوێندكار ئاگای لێ نییە هاوڕێیەتی كچانی بێ ڕەوشت و متمانەكردنە پێیان ، وە گۆڕینەوەی ڕێز و خۆشەویستی خوشكایەتی لە گەڵیان ، هەندێ جار كچ خاوەنی ڕەوشتی جوان و پڕ لە شەرم و كردەوەی چاكە، بەڵام دووچاری

هاوڕێیەکی خراپ دەبێتەوە و هەموو خوو و سیفەتێکی باشی تێدا دەکوژێت و فێری هەموو بەدڕەوشتی‌یەکی دەکات ، شەونەخەوتن بە دیار کەناڵە ئابڕوو بەرەکان و بێزارکردنی خەڵك بە تەلەفۆن و گەڕان بە دوای گۆڤارە بەرەلاّیی‌یەکان و .. هەموو باشی‌یەکان دەگۆڕێت بۆ خراپە و ئەوەی کە زەرەری تێدایە.

خوشکی موسڵمانم بزانە کێ هەڵدەبژێری و دەیکەی بە هاوڕێت ، چونکە هاوڕێیەتی کەسی باش هەڵس و کەوتی باشت فێردەکا وە کەسی خراپیش بە پێچەوانەوە ڕەوشت و ڕەفتاری خراپی لێوە وەردەگری. وەك پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێ : ((إنما مثل الجليس الصالح وجليس السوء كحامل المسك ونافخ الكير فحامل المسك : إما أن يحذيك ، وإما أن تبتاع منه ، وإما أن تجد منه ريحة طيبة ، ونافخ الكير : إمـا أن يحرق ثيابك ، وإما أن تجد منه ريحة منتنة)) .

واتە: نموونەی هاوڕێی باش و هاوڕێی خراپ وەك هەڵگری میسك و کوورەوان وایە: هەڵگری میسك یا بۆنی خۆشی پێ دەدات یان لێی دەگریت یان بۆی خۆشی لێدەبینیت ، بەلاّم کوورەوان یا جلەکانت دەسوتێنێ یان بۆنی خراپ و گەنیوی لێدەبینیت .

١٠ـ دواخستنی مێردکردن :

هەندێ کچ مێرد ناکەن یان مێرد کردنیان دوادەخەن بە بیانووی تەواوکردنی خوێندن ، وە ئەم بیانووە پەسەند دەکەن بەسەر

پێكهێنانی خێزانێكی موسڵمانی بەختەوەر ، وە كچی ژیر دەبێت هەموو مەسەلەیەك بەپێی شەرع و ژیری لێك بداتەوە ، وە پەسەندی ئەوە بكات كە سوودی ئایین و دونیای تێدا هەیە بۆی ، خوێندن ڕێگر نی‌یە بۆ هاوسەركردن ، ئەتوانێت مێرد بكات و لەهەمان كاتدا خوێندنەكەشی تەواو بكات ، دەبینین زۆربەی كچان تەواوكردنی خوێندن دەكەنە گەورە ترین ئامانجیان و بیر لەوە ناكەنەوە كە پێویستیان بەژیانی هاوسەرێتی و منداڵ و دایك هەیە.

یەكێك لە كچە بە تەمەنەكان دەڵێت: لە تەمەنی پازدەساڵیدا بووم بەردەوام خوازبێنی كەرم دەهات و ڕەفزم دەكرد بە بیانووی ئەوەی كە دەمەوێت ببم بە پزیشك ، ڕۆشتمە زانكۆ و مێردكردنم ڕەفز كرد و دەموت دەمەوێ چاكەتی سپی لەبەر بكەم ، تا تەمەنم گەشتە سی ساڵ ، ئەو كات ئەوانەی دەهاتن بۆ خوازبێنیم پیاوانێك بوون كە خێزان و منداڵیان هەبوو وە منیش هەر ڕەفزم دەكرد و دەموت پاش ئەم هەموو هەوڵ و ماندوو بوونە مێرد بكەم بە پیاوێكی خاوەن هاوسەر ، ئەمە چۆن دەبێ ؟! خاوەن پارە و بنەماڵەی بەرزم و مێرد بكەم بە كەسێكی خێزاندار! ! وە كاتێك گەشتە تەمەنی چل و پێنج ساڵی دەیوت : تەنها مێردێكم بدەنێ! !

١١ـ خۆ سەرقاڵ كردن و گوێ نەدان بە ئەركەكانی خوێندنگا:

ئاشكرایە ئامانجی هەموو خوێندكارێك سەركەوتنە لە خوێندنەكەی ، ئەمەش هەوڵ و كۆشش و ماندوو بوونی دەوێت ، بۆیە دەبێت كچی خوێندكار نەخشەی گونجاو دابڕێژێت ، وە كاتەكانی دابەش بكات و ڕێكی بخات بۆ ئەنجامدانی خوێندن و نووسین و دووبارە كردنەوەی ئەركەكانی ، وە نابێت كات بەسەر ببات بە سەیر كردنی تەلەفزیۆنەوە و قسە كردن بە تەلەفۆن و زۆر نووستن ، چونكە هەموو ئەوانە كات بە فیڕۆ دەبەن و دەبنە هۆی لاوازی و سەرنەكەوتن لە خوێندن.

١٢ـ سوود وەرنەگرتن لە پشووەكانی خوێندن:

پشووی هاوین دەرفەتێكی نایابە بۆ خوێندنەوەی كتێب و لەبەر كردنی قورئان ، ئەگەر كچان كەم تەرخەمی نەكەن و بە فیڕۆی نەدەن ئەوا خێر و پاداشتی باش بە دەست دێنن ، بەلاّم زۆربەی كچان پشووەكانیان بە خەوتن و سەیر كردنی تەلەفزیۆن و كۆڕو كۆبوونەوەی بێ بایەخەوە بە سەر دەبەن ، بە پێچەوانەی كچی دینداری ژیر كە پلانێكی ڕۆژانە دادەنێت بۆ لەبەركردنی هەندێ قورئان و بەشداری كردن لە خولەكانی فێربوونی تەجوید و فیقه .

١٣ـ پشت هەڵکردن لە خزمەتی دایك و باوك :

زۆربەی کچان خوێندن دەکەن بە بیانوو بۆ ئەوەی خۆیان بشارنەوە لە یارمەتی دانی دایکیان لە ئیشی ناو ماڵ ، بەردەوام خۆیان سەرقاڵ دەکەن بە سەعی کردن لە کاتێکدا دایکیان نوقمی پاك و خاوێنی ماڵ و چێشت لێنان و نان دروست کردن و بەخێوکردنی منداڵە.

ئەمەش عقوق و سەرپێچی‌یەکە کە خوا سزاکەی دەخاتە دونیاوە ، چونکە کچ دەتوانێت یارمەتی دایکی بدات و پاشان خوێندنیش بکات.

وە ئەگەر کاتی بۆ نەڕەخسا بۆ ئەنجامدانی هەردووکیان پێکەوە ، پێویست وایە بە گوێ کردنی دایکی و باوکی پێش هەموو ئیشێك بخات بە پێچەوانەوە ئەگەر نەیخات دەبێت بە سەرپێچی بۆ فەرمانی خوا ، خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً وَذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ﴾ (سورة البقرة : ٨٣) واتە: لە گەڵ باوك و دایکدا چاکەکار بن و هەروەها لە گەڵ خزم و یەتیم و هەژارانیشدا .

١٤ـ دەرچوون لە ماڵ بێ كاری پێویست :

شەرع ڕێی نەداوە بە دەرچوونی ئافرەت لە ماڵەكەی بێ كارێكی پێویست ، خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ﴾ (سورة الأحزاب : ٣٣) ، واتە: لەماڵەكانی خۆتان ئارام بگرن و ببمێننەوە ، وەك سەردەمی نەفامی خۆتان مەڕازێننەوە و ڕووت مەكەنەوە.

١٥ـ ڕۆشتن بۆ لای تاڵەگران (فاڵچیيەكان):

هەندێ كچ دەچن بۆ لای تاڵەگران بۆ زانینی بەختی خۆیان لە خوێندن و مێردكردن و شتی تر ، وە ئەمانەش هەمووی هاوەڵبڕیاردانە (شیرك)ـە كە خوای گەورە نەهی لێ كردووە ، وەك پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ((من أتى كاهنا فصدقه بما يقول فقد كفر بما أنزل على محمد)) واتە: هەركەسێك بڕوات بۆ لای تاڵەگر و باوەڕی پێ بكا بەوەی دەیڵێت بۆی ئەوا بێ باوەڕ دەبێ بەوەی كە خوا دایبەزاندووە بۆ محمد (ﷺ) .

وە لە فەرموودەیەكی تردا پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێ : ((من أتى عرافا فسأله عن شيء لم تقبل له صلاة أربعين يوما)) واتە: هەركەسێك بڕوات بۆ لای تاڵەگر و پرسیار دەربارەی هەرشتێكی لێ بكات ، ئەوا تا چل ڕۆژ نوێژی لێ وەرناگیرێت.. وە زۆربەی كچان هەوڵی

خوێندنـەوەی بورجـەکان دەدەن کـە لـە گۆڤـار و ڕۆژنامەکانـدا بـڵاو دەکرێتــەوە و بــاوەڕ بــە درۆی ئەستێرەناســان دەکــەن ، ئەمــەش سەرپێچـیەکی گەورەیـە لـە بیروبـاوەڕدا (العقیـدة) ، چـونکە کـەس (غەیب) نهێنی زەوی و ئاسمان نازانێت جگە لە خوای گەورە.

١٧ ـ ڕۆشتن بۆ کۆڕ و کۆبوونەوەی ناشەرعی :

سازدانی ئاهانگ و کۆبوونەوەی ناشـەرعی وەك ئاهـەنگی سـەری ساڵ و ئاهەنگی یادی لەدایك بوون ، ئەمانە سەرپێچـین چـونکە داب و نەریتی گاورەکانە (ئەنصاری)کانە وە پێچەوانەی شـەرعی ئیسـلامە ، پێغەمبـەر (ﷺ) دەفـەرموێ: ((من تشبه بقـوم فهـو منـهم)) واتـە: هەرکەس خۆی بشوبهێنێ بە کۆمەڵە کەسانێك ئەوا ئەویش لەوانە.

١٨ ـ غەیبەت و بوختان کردن و حەسودی بردن :

ئەمانـەش لـە ڕەوشـتە خراپـەکانن کـە لـە نێـوان کچـاندا بـەدی دەکرێـت ، بـە تایبـەتی لـە خوێنـدنگا چـونکە گۆڕەپـانی پێشـبڕکێی زانستیـیە لە نێوان هاوڕێیاندا.

(أبو هریـرة) خـوای لێ ڕازی بێـت لەپێغەمبـەر (ﷺ) دەگەڕێتـەوە فەرموویەتی : ((لا تحاسدوا ولا تباغضوا ، ولاتناجشوا ، ولا تدابروا ولا يغتب بعضكم بعضا وكونوا عباد الله إخوانا)) ، واتـە: حەسـودی بەیـەك مەبەن و ڕق و کینە لە نێوانتاندا دروست مەکـەن و پـارە لـە مامەڵـەدا

زیاد مەكەن ، و پشت لەیەك هەڵ مەكەن و غەیبەتی یەكتر مەكەن ، هەمووتان بەندەی خوا بن و برای یەك بن ..

١٩ـ گاڵتە كردن بە خەڵك :

وریابە خوشكی خوێندكار هەرگیز گاڵتە نەكەی بە كچانی هاوڕێت ، هەرچەندە باڵایان كورت و ناشرین بوو یان شێوەی ڕوخسار و گفتوگۆ كردنیان و جل و بەرگیان جوان نەبوو ، چونكە لەوانەیە تۆش وەك ئەوانت لێ بێ. خوای گەورە دوفەرموێ : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَى أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّن نِّسَاءٍ عَسَى أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ﴾ (سورة الحجرات) واتە: ئەی ئەوانەی كە باوەڕتان هێناوە با كۆمەڵە كەسانێك گاڵتە بە كۆمەڵە كەسانێكی تر نەكەن ، لەوانەیە لەوان باشتر بن وە با ئافرەتان گاڵتە بە ئافرەتانی تر نەكەن لەوانەیە لەوان باشتربن .

وە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێ: ((المسلم أخو المسلم لا يظلمه ولا يحقره ، بحسب امريءٍ من الشر أن يحقر أخاه المسلم)) ، واتە: موسڵمان برای موسڵمانە ، نەزوڵم و ستەمی لێ دەكا ، نەسوكایەتی پێ دەكا ، بەسە بۆ خراپێتی كەسێك كە سوكایەتی بەبرای موسڵمانی بكات .

٢٠ ـ خاڵ کوتان و لابردنی مووی برۆ و دان شاش کردن و دانانی قژی دروست کراو (بارۆکە):

ئەمانەش هەمووی سەرپێچین کە کچان دەیکەن ، وە خوای گەورە نەفرەتی لەو کەسە کردووە کە دەیکات ، وەك پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ((لعن الله الواشمات والمستوشمات ، والنامصات والمتنامصات ، والمتفلجات للحسن والمغيرات لخلق الله)) ، واتە: خوا نەفرەتی کردووە لەو کەسانەی کە خاڵ دەکوتن و لەوانەش کە بۆیان دەکوتن ، وە لەو کەسانەی کە مووی برۆ و ڕوومەت لادەبەن و لەوانەش کە بۆیان لادەبەن ، وە لەو کەسانەش کە دان شاش دەکەن بۆ جوانی و ئەو شێوەیەی کە خوا دروستیانی کردووە دەیگۆڕن.

أسماء خوای لێ ڕازی بێت دەڵێت: ئافرەتێك هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) ووتی ئەی پێغەمبەر کچێکم هەیە بووکە و دەیگوێزنەوە و تووشی نەخۆشی حەصبە بووە و قژ بە سەریەوە نەماوە ، قژی دروست کراوی بۆ دانێم ؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : ((لعن الله الواصلة والمستوصلة)) ، واتە: خوا نەفرەتی کردووە لەوانەی قژی بارۆکە دادەنێن و ئەوانەی کە بۆیان دادەنێن.

٢١ ـ بە فیڕۆدانی کات بە دانیشتن لەسەر ئینتەرنێت :

زۆربەی کچان بۆ ماوەی چەندەها کاتژمێر لەسەر ئینتەرنێت دادەنیشن بە بێ ئەوەی هیچ مەبەستێکیان هەبێت لەبەکارهێنانی

ئینتـەرنێت ، تـەنها بـۆ گفتوگـۆ كـردن لـە گـەڵ هاوڕێكانیـان ئەمـەش لەدەستدانی كاتە بە بێ سوود.

پێغەمبەر (ﷺ) دەفـەرموێ : ((نعمتان مغبون فيهما كثير من الناس الصحة والفراغ)) ، واتە: دوو نیعمەتی خوا هەیە زۆربـەی خـەڵك تێیـدا خەڵەتێنراون ، ئەویش تەندروستی و دەست بە تاڵیيە (كات).

وە جێگـای گومـان نیـیە كـە ئەنتـەرنێت یەكێكـە لـە هۆیـەكانی فێربوونی زانست و زانیاری بەسوود ، بەڵام بە مـەرجێك بـۆ مەبەسـتی بـاش بـە كـار بهێنرێـت ، بـە پێچـەوانەوە ئەگـەر بـۆ قسـەكردن و بێزاركردنـی خـەڵك و گـەڕان بـە دوای شـوێنە بـێ ئابڕووییـیـەكان بەكاربهێنرێت ، ئەمانە هەمووی سەرپێچی و تاوانە.

٢٢ ـ (غەش) فێڵ كردن لە تاقیكردنەوەدا :

ئەمە سەرپێچییەكی سروشتییە كـە خوێنـدكاران دەیكـەن ، وە ئاشـكرایە كـە (غـەش) فێـڵ كـردن حەرامـە لـە هـەموو شـتێكدا بـێ جیاوازی .

پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێ : ((من غشنا فليس منـا)) واتـە : هەر كەسێك فێڵی لێمان كرد ئەوە لە ئێمە نییە .

ئەوەتا پێغەمبەر (ﷺ) هەڕەشەی توندی كردووە لەو كەسەی كـە فێـڵ دەكـا ، بۆیـە پێویسـتە خوێنـدكاری موسـڵمان خـۆی لادا لـەو هۆكارانەی كە پاڵی پێـوە دەنێـت بـۆ غـەش كـردن ، وەك تەمبـەڵی و

کەم تەرخەمی لە سەعی کردن یان خۆ خەریك کردن لە سەعی و خوێندن ، وە لە جێگای هەوڵدان بۆ غەش کردن لە کاتی تاقیکردنەوەکاندا دەبێ سەعی بکات و پشت بە خوا ببەستێ وە داوای یارمەتی هەر لە خوا بکات تاوەکو بە باشی وەڵام بداتەوە و سەرکەوتوو بێت لە تاقی کردنەوەکاندا.

www.ba8.org